

Érzékelés és értelmezés
DLA értekezés tézisei

Magyar Képzőművészeti Egyetem
Doktori Iskola
Témavezető: Kicsiny Balázs
Konzulens: Lázár Eszter
Szemző Zsófia
2018

Dolgozatomban kategóriák közötti határhelyzetekre kérdezek rá kortárs magyar művek és művészi stratégiák rendszerezése során. Kijelölt fogalmakat véve alapul szubjektív módon rendszerezek hazai munkákat, azok értelmezése végett. Dolgozattal rákérdezek, hogy lehetséges-e nem lineáris fejlődésként hanem spektrumként értelmezni a művész munkamódszerit? A hazai műveket Nicolas Bourriaud Relációesztétikájának gondolati keretében helyezem el, ezen belül három rendszerben és alrendszerekben, a művészek műveinek elemzése és interjúk részletein keresztül. A három rendszer: Relációesztétikai nézőpont - Részvételiség - Helyhez való viszony. (Nicolas Bourriaud, az 1998-ban megjelent Relációesztétika című művében írja: a műalkotás egy közös világ kiindulópontja, amelyre új és új kapcsolatok épülhetnek,¹ a modern művészet pedig lehetővé tette a párhuzamos, plurális szemléletet.² A relációesztétika olyan alkotási módokat foglal magába amelyek az emberek közötti kapcsolódásokra épülnek és a kapcsolódások társadalmi hátterét is magukban hordozzák.)

1. Tézis: A relációs művek létrejöttének kiindulópontja lehet a kizökkentés.
2. Tézis: Munkamódszerek plurális rétegzettsége jellemző bizonyos alkotófolyamatokra, melynek során az alkotó kilép a számára általános működésből.

---

¹ Nicolas Bourriaud: *Relációesztétika*, ford: Pálfi Judit, Pinczés Bálint, Műcsarnok, 2006. 21.old.

² Nicolas Bourriaud: *Relációesztétika*, ford: Pálfi Judit, Pinczés Bálint, Műcsarnok, 2006. 66.old.

E két tézisre épülő fejezetek:

1. RELÁCIÓESZTÉTIKAI NÉZŐPONT, A KIZÖKKENTÉS FOGALMA

három esetet:

Relációesztétikai nézőpont, a kizökkentés fogalma

Grant H. Kester 2013-ban írja le a kizökkentés fogalmát: Szerinte az avantgárd műalkotás provokálta ki azt a törést amely kizökkentette a nézőt.³ Az alkotó elmozdulhat a műalkotás által, mivel az kizökkenti megszokott működési módjából; ez a működési mód lehet munkamódszer, médium, gondolati struktúra. Vagy a befogadót zökkenti ki helyzetéből, berögzült elképzelésből, éppen abból, ami miatt meg tudja szólítani az adott embert az adott mű. A SZ.AF.: Mécs Miklós, Fischer Judit: „Pechsorozat N.2” munkája belleszthető e keretbe. Mécs Miklós Altkleider című videósorozata erős kizökkentés.

Relációesztétikai nézőpont, az autonóm műalkotás

Jacques Rancière szerint: A színházban, iskolában, kiállítóterben is egyének értelmezik amit látnak.⁴ Akkor felszabadult és autonóm-e a néző, ha a művész felszabadítja, vagy eleve az, ha lehetősége van találkozni a műalkotásokkal? Szirtes János: Zágrábi madár és Prágai tavasz című videómunkái autonóm műalkotások, érzelmi teret biztosítanak a néző számára és felbontanak megkövült dogmákat, ahogyan Murányi Mózses Márton MMBau című munkája hasonlóan autonóm műalkotás.

Relációesztétikai nézőpont, emberek találkozása

Nicolas Bourriaud szerint a művészet történetében ma, az ember és Isten, majd az ember és a tárgyi világ után az emberek közötti viszonyokra helyeződik a hangsúly.⁵ Lényeges vonatkozó mű László Gergely és Rákosi Péter, a Technika Schweiz projektje a Dunaújvárosi Garázs Projekt és a Trapp Dominika és Dész Márton által alapított Csakoda. Végül saját munkák relációesztétikai nézőpontból a kizökkentés fogalma mentén: Kirajzolódni látszik számomra, hogy munkáimban a véletlen tényezők együttthatója és a más valóságokba helyezkedésre tett kísérlet lehetőség a saját valóságból való kiszakadásra is. Nem különítem el a műtárgyakat és a nem tárgyiasult műveket, ezek sokszor összeérnek. Fűpárna című munkám is lehet ide vágó példa.

3.Tézis: Az individuális és a részvételi vagy a csoportos műalkotás is lehet autonóm, mind a befogadó mind az alkotó szempontjából.

4. Tézis: Felszabadító jellegűek lehetnek a részvételséget generáló folyamatok.

E két tézisre épülő fejezetek:

2. RÉSZVÉTELSÉG:

Öt esetet:

---

³ Grant Kester *Életképek: A dialógus szerepe a társadalmilag elkötelezett művészetben* Kester, Grant, in *A gyakorlatiától a diskurzusig Kortárs művészetelméleti szöveggyűjtemény*, Szerkesztette: Kékesi Zoltán, Lázár Eszter, Varga Tünde, Szoboszlai János *Conversation Pieces: The Role of Dialogue in Socially Engaged Art*, in: *Theory in Contemporary Art Since 1985*, Blackwell, Zoya Kocur – Simon Leung, 2008, 76-88. Fordította: Hock Bea, A fordítást ellenőrizte: Hornyik Sándor. 132.oldal.2.bekezdés

⁴ Jacques Rancière: *A felszabadult néző*, ford: Erhardt Miklós, Műcsarnok, 2011. p.16.

⁵ Nicolas Bourriaud: *Relációesztétika*, ford: Pálfi Judit, Pinczés Bálint, Műcsarnok, 2006. 23.old.

Részvétel: együttműködésen alapuló gyakorlatok, a részvételség esztétikai megközelítése és az autonóm műalkotás:

Jan Verwoert 2011-ben a *Notes on collaborative production* című írásában az autonóm választással kapcsolatban úgy látja, hogy a legfontosabb minőség amelyet meg kell őrizni, az a szabadság, hogy egyedül, vagy közösségben alkotunk.⁶ Ezt a dilemmát dolgozza fel Mécs Miklós, Tulisz Hajnalka és Erlich Gábor Menő állás című munkája. Bogyó Virág Virágbolt című munkája is. A Gruppo Tökmag; Kovács Tamás és Tábori András alkotása, a Sárkány Lee szintén. Saját példák a részvételség esztétikai megközelítésére az Instant csoportkép fotósorozat: a Mások ismerős történetei videósorozat, akció, installáció, a Kérdezz! és a Bubble of what we leave behind című munkám.

A részvételség etikai megközelítése:

Grant H. Kester a *The one and the many* című könyvében a dialógus fontosságára helyezi a hangsúlyt. Kester azt is állítja, hogy a dialógus ahhoz szükséges, hogy szolidaritás alakuljon ki a művet létrehozók között.⁷ Fontos előkép Várnagy Tibor: Mimi című munkája és a Várnagy által vezetett Liget galéria. Kiemelném a Pneuma Szöv. 20 forintos operett I. című munkáját, Illés Zsófia Szonja CollectivePlant munkája és Soós Kata Propéra és Ahogy érzed, úgy meséled című kiállítását, és a Rákóczi-tervezést. Végül saját példák a részvételség etikai megközelítésére: A csoportban alkotás, a közösségek keresése, a környezetemhez fűződő reláció értelmezése, vagy mindezekből való eltávolodás számomra fontos körülmény. Több projektben is dolgoztam Gonzague Lacombe-bal és az Exyzt-tel, megalapítottuk a PLEBS-t, pólókat szitáztunk és mobil színterületet üzemeltettünk, murális munkákat és kiadványokat is készítettünk közösségekben, és magunk között is. Facilitátorként való működésem során jöttek létre a Fal és beton fanzineok, az Indíték tematéka fanzine és kiállítás, a Fiatal Képzőművészek Stúdiója Egyesületben és a Laborban valósultak meg: Indíték tematéka, Alaptanterv, Por és Pára, az Enyhén átszínezett Daniela Krajcova szlovák művésszel közös kiállítás, az FKSE-ben és a kerületi fiók könyvtárban, ezzel egyidejűleg a Coop egy hónapos eseménytér létrehozása Csatlós Judit kurátorral. Szalipszki Judittal közös kuratori munkában dolgoztunk Az Ébredni alszom elaludni kelek fel kiállításon.

Részvétel és hasznosság

Milka Hannula nem veti alá semmilyen ideológiának a részvételséget, az egymáshoz közelebb kerülést gondolja leginkább lényegesnek, 2011-es írása szerint a másként gondolkozás hagyománya azt jelenti, hogy felfogjuk a lassú cselekvés lehetőségeit és nehézségeit, nem engedve a külső nyomásnak.⁸ A művészet szabadsága és a személyközi események saját tempója szorul háttérbe, ha ez nem kap teret. Kizárólagosan a hasznosság felőli közelítés szociális munkásként kezelné a művészeket, mint ahogy Szijártó Zsoltnál olvasható.

Részvétel, tartós együttműködések a valóságban

Tartós jelenléttel sok esetben valós segítséget nyújtanak nem művészeti, de részvételi kezdeményezések és együttműködések. Együttműködések során kreatív projekt módszerekkel dolgoznak különféle személyek, szervezetek. Sok más kezdeményezés között gondolok itt olyan nagy jelentőséggel bíró hosszú távú jelenlétekre mint L. Ritók Nóra Igazgyöngy alapítványa, az Éjjel-nappal 7ker program, a Bagázs Közhasznú Egyesület a Don Bosco Általános Iskola is Kazincbarcikán, a Dr. Ámbédkar Iskola Miskolcon és Sajókazán, az IndaHouse is Hernádszentandrásán és Perén. Természetesen más kérdésekben aktív szervezeteket is említhetnék, de kiemeltem ezt a fontos területet.

⁶ Jan Verwoert: *Notes on collaborative production*. p.2801-285 in.: Nina Valeria Kolowratnik and Markus Miessen: *Waking up from the nightmare of participation*, expodium.nl, 2012 ford.:Szemző Zs. 282.old.

⁷ Grant Kester *Életképek: A dialógus szerepe a társadalmilag elkötelezett művészetben* Kester, Grant, in *A gyakorlatról a diskurzusig Kortárs művészetelméleti szöveggyűjtemény*, Szerkesztette: Kékesi Zoltán, Lázár Eszter, Varga Tünde, Szoboszlai János *Conversation Pieces: The Role of Dialogue in Socially Engaged Art*, in: *Theory in Contemporary Art Since 1985*, Blackwell, Zoya Kocur – Simon Leung, 2008, 76-88. Fordította: Hock Bea, A fordítást ellenőrizte: Hornyik Sándor. 137. oldal. 1.bekezd.

⁸ Milka Hannula: *if you are looking for honey, don't go off killing all the bees-the quest for the common good and the participatory community* p.:79-87 in.: Nina Valeria Kolowratnik and Markus Miessen: *Waking up from the nightmare of participation*, expodium.nl, 2012. 83.old.

Részvétel: a művészet autonómiája, a művész autonómiája, a befogadó autonómiája

Akármilyen munkamódszerrel dolgozik is a művész, bármely médiumban akkor is alapvetés, hogy önazonos maradjon az alkotásával és annak tartalmával, formájával. Ugyan a művész zseni képét többek között Bourriaud is megdönti, ugyanakkor azt is állítja, hogy a párhuzamos valóságok világában a magányos művész, a relációesztétika és a kollaboratív praxisok egyidejűleg léteznek. Bárminemű külső akár gazdasági autoriter nyomás is magával hozza az alternatív struktúrák kialakulását, az új közösségek létrejöttét. Ezzel párhuzamosan a külső, azaz valós és belső emigráció tudatos vagy tudattalan választását is. Azt gondolom, hogy a külső erőviszonyok megváltozása és az autoriter módon megváltoztatott intézményrendszer az alternatív szintér kibontakozásához vezet. Minden esetben és körülmények között máshogyan és más okokból, de kialakulnak alternatívák, már amennyiben ez időszakosan lehetséges. A rendszerváltás után átalakult intézmények jelenkori megszűnése esetében is.

5.Tézis: A diszkurzív tér és a fizikai tér is jelentést formáló hatású lehet.

E tézisére épülnek a következő fejezetek:

3. HELYHEZ VALÓ VISZONY:

Öt esetet:

Helyhez kötődő művek, a szociokulturális tér

Az 1970-ben Henri Lefebvre által meghatározott tér értelmezés, a téri fordulat szerint a tér nem pusztán forma, vagy terület, hanem szociokulturális és politikai tér. La Révolution urbaine Paris, Gallimard. Érdekes parallelként Miwon Kwon 1997-ben a „One Place After Another: Notes on Site Specificity” című írásában pedig térként, helyként kezel eseményeket és gondolatköroket is, visszajára fordítva vagy folytatva a Lefebvre-i gondolatot. Bishop szerint szabad a műalkotás és a művész helyzete és helyválasztása. Mindenki, aki köztérben dolgozik, láthatóvá tesz kulturális és szociális különbségeket. Éppen ezt teszi Kaszás Tamás és Kristóf Krisztián a The Randomroutines: A nagy megmentés című murális munkája. Helyhez kötődő saját munkák: Tassiana Nunez Costa, brazil tipográfussal, közös Nomansland c. videó, a Fal és beton fanzine sorozat. Az 1260 című videó amely a New York-i White box galériában megvalósuló 585000m² része.

Helyhez kötődő művek, a műalkotás helyválasztása

A művészi autonómia azt jelenti-e, hogy a művész autonóm alkotásokat hoz létre, vagy autonóm módon választhatja meg alkotása körülményeit? Kicsiny Balázs egy csavarral a Polifónia köztéri projektjei közé ékelte egy magántér választást. Kicsiny Balázs Ne utazz!-Utazz! „Egy kényelmetlen kiállítás a szobámban” című munkája több szempontból is autonóm marad. Az Architecture uncomfortable workshop The fifth corner, az ötödik sarok és a Tin house, a bádoghenger című munkái a műalkotás helyválasztása kapcsán is kiemelhetőek.

Helyhez kötődő művek, a gondolat mint tér

Miwon Kwon a tér mibenlétét helyezi fókuszba, és a tér válik egyfajta platformmá, amely bármi lehet. Legyen szó valós helyszínről vagy sem. Kwon szerint a műalkotás tartalma maga is egy hely. Benczúr Emese, a Think about your future lényeges példa, a Nem mi voltunk!Crew feat. Bódi Lóránt: Zsidó strand című munkája szintén, amely az Enyegszpontok 1.0 keretein belül jött létre Don Tamás kurátorral.

Helyhez kötődő művek, a hely pszichogeográfiai rétegzettsége

A pszichogeográfiai rétegzettségről a „Rossz közérzet a kultúrában” című írásában Sigmund Freud már 1930-ban azt írja, hogy a városban az ott megélt történelem pszichológiai rétegei mind egyidejűleg vannak jelen. Ez a rétegzettség megtalálható a következő művekben: A Technika Schweiz és Katarina Šević: Gasium et Circenses – Lumen Fiók #2 című munkája, Murányi Mózses Márton-Kaszás Tamás: Hobbisták című kiállításában. Laci és Balázs murális munkája, a Sgraffito Kárpáti Anna szobraival szintén lényeges rétegzett munka.

Helyhez kötődő művek, a közeg és a másik ember, mint hely

Az emberi közeg is hely. Pierre Bourdieu szerint a közeg, a „milieu” nem egy földrajzi helyet jelent csupán, hanem hasonló életmódot élő embereket. *La distinction. Critique sociale du jugement*, Minuit, 1979. Egy idea és egy vágy is lehet tér, magában a találkozásban is keletkezik tér. Csatlós Judit a *Különidejűségeink* című megnyitászövegében az antropológus felelősségéről azt gondolja, hogy az antropológus a másik ember nevében beszél és az interpretáció a közvetítő felelősségével jár. Hal Foster szerint a kortárs művészetben lezajlott az etnográfiai fordulat, az antropológia felé forduló művészek és kritikusok feloldják ezeket az ellentmondásokat úgy, hogy egyszerre relativizálnak és központba helyeznek. Eperjesi Ágnes Vegyes házasság című munkája az identitások rétegzettségére mutat rá.

6. Tézis: Az autonóm és a relációs művek értelmezési tartománya is lehet végtelen, a relációs mű is lehet autonóm, az egyéni munka módban létrejövő autonóm mű is kikölkenthet, lehet felszabadító erejű.

E tézisre épülnek a dolgozat záró következtetései:

4. KÖVETKEZTETÉSEK:

Mivel a dolgozatban a művészek érzékeléséről kaphattunk némileg képet a velük való beszélgetések részletein és az elemzéseken keresztül, az rajzolódik ki leginkább, hogy a reláció, a csoport, és a részvétel keresése a dialógus alapú alkotási folyamat miatt fontos a számukra, azért, mert másokkal együtt gondolkozhatnak és lényeges számukra a véletlen faktor beengedése az alkotói folyamatokba, az, hogy mennyiben tervezhető a kimenetel, a hatás. Az egyéni alkotási módban, a művészek legtöbbször elszigetelten alkotnak. A relációsesztétika mint szemlélet vagy a részvételiség, egyáltalán nem zárja ki, sőt magában foglalja az autonóm alkotást is. A gondolati szabadság mindkét esetben ugyanannyira fennáll, nem látok különbséget mivel úgy látom a munkamódszer-spektrum részei. Az autonóm művek értelmezési és érzékelési tartománya is végtelen, az autonóm mű és a közösség keresése is lehet menedék.